

УДК 338

О.М.Моїсєєва

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті розглянуті основні аргументи на користь особливостей малого підприємництва. Доведена необхідність малого підприємництва. Проаналізована законодавча база щодо функціонування малого бізнесу. Досліджено основні показники розвитку малого бізнесу.

Ключові слова: мале підприємництво, приватний підприємець, державна політика.

О.М.Моїсєєва

THE PECULIARITIES OF THE SMALL BUSINESS UNDERTAKINGS IN UKRAINE AND IT'S FUNCTIONING.

The basic arguments of the peculiarities of the small business undertakings are viewed in this thesis. The necessity of the small business undertakings is proved. The legislative base of the small business's functioning is analyzed. The main indexes of the small business's development are examined.

Key words: small business, sole proprietor, public policy.

Постановка проблеми. В Україні мале підприємництво як самостійне соціально-економічне явище розвивається в складних умовах становлення ринкової економіки стикається з безліччю проблем. Малі підприємства створюються, мають певну підтримку, але конкурентоспроможного підприємницького типу господарювання в малому підприємстві ще не створено.

У той же час основними цілями економічної політики України, як і раніше, залишається досягнення економічного зростання і повної зайнятості, підвищення життєвого рівня більшості населення, підтримка курсу національної валюти, зовнішньоекономічна рівновага тощо. Досягнення цих цілей значною мірою пов'язане зі станом справ і перспективами розвитку малого підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та невирішені частини загальної проблеми. Так, аналіз особливостей організації та функціонування малого підприємництва в Україні достатньо глибоко здійснюється економістами, наприклад: В.Майбородою [5], М.Д.Бедринцем [4], В.Юшенком [6]. Втім дослідження питань діяльності малого підприємництва в сучасний період вкрай обмежено, тому поза увагою залишаються поточні проблеми функціонування малого підприємництва.

Метою статті є з'ясування особливостей організації та функціонування малого підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Головний зміст малого підприємництва як фундаментальної основи конституційного ладу складає конституційне право громадян на підприємницьку діяльність. Відповідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Це право базується на свободі підприємницької діяльності, тобто на реальній можливості здійснення особою на власний розсуд і ризик господарської діяльності, не забороненої законом, з метою одержання прибутку [7, с. 13].

Говорячи про політику розвитку підприємництва в Україні, слід зазначити, що правовою основою розвитку малого й середнього бізнесу в Україні є Конституція, Господарський Кодекс України, і низка законодавчих актів, які прямо стосуються сфери підприємницької діяльності та регламентують її.

Стратегічні напрями й пріоритети державної політики зі створення сприятливого й стабільного конкурентного середовища для бізнесу знайшли сьогодні своє відображення в Програмі діяльності уряду «Український прорив: для людей, а не для політиків» і «Державній програмі соціально-економічного розвитку України». У цих документах на державному рівні задекларована необхідність зменшення державного втручання в підприємницьку діяльність, усунення бюрократичних бар'єрів на шляху розвитку бізнесу й адаптація законодавства в цій сфері до норм і принципів Європейського Союзу.

Як результат – мале й середнє підприємництво продовжує нарощувати темпи приросту показників його діяльності, підвищується якість послуг і продукції.

У порівнянні з 2004 роком кількість суб'єктів малого підприємництва в 2007 році зросла на 17 % [8]. Причому, щорічно збільшується кількість суб'єктів як малого (враховуючи малі підприємства, фізичних осіб-підприємців, фермерські (сільські) господарства), так і середнього бізнесу в Україні, і така тенденція спостерігається в усіх регіонах країни.

За даними офіційної статистики станом на перше січня 2008 року в Україні функціонувало 2379,4 тисяч суб'єктів малого й середнього підприємництва, з яких 97,8 % – суб'єкти малого підприємництва. Стосовно попереднього року загальна кількість суб'єктів малого й середнього підприємництва-юридичних осіб в 2007 році збільшилася на 3,3 % [9].

Стан розвитку малого підприємництва України впродовж останніх років свідчить про стійку тенденцію до зростання цього сектору економіки держави. Так, якщо у 2006 році, за даними Державного комітету статистики України функціонував 501 суб'єкт малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення, то у 2009 році – 661 (табл.1).

Таблиця 1. Основні показники розвитку суб'єктів малого підприємництва

	Суб'єкти малого підприємництва – всього				У тому числі				
	Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	кількість зайнятих працівників, тис. осіб		обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн.грн.	малі підприємства		фізичні особи-підприємці		
		всього	з неї найманих працівників		кількість зайнятих працівників, тис. осіб		обсяг реалізованої продукції, (робіт, послуг), млн.грн.	кількість зайнятих працівників, тис. осіб	обсяг реалізованої продукції, (робіт, послуг), млн.грн.
					Всього	з неї найманих працівників			
2006	501	5737,8	3631,0	479250,6	2339,0	2208,9	360107,5	3398,8	119143,1

2007	561	6003,7	3684,5	593030,6	2324,7	2223,5	440011,0	3679,0	153019,6
2008	609	6308,0	3745,1	701634,6	2319,0	2206,2	496683,0	3989,0	204951,6
2009	661	6450,9	3665,8	657643,6	2227,4	2106,5	461691,1	4223,5	195952,5

Джерело: за даними Державного комітету статистики України [8]

Остання статистична інформація свідчить, що малий бізнес країни чітко виконуючи свою соціальну функцію залучив до підприємницької діяльності 6450,9 тис. зайнятих у малому підприємстві працівників, з них найманих працівників – 3665,8 тис. осіб.

Виконуючи свою соціальну функцію, малий і середній бізнес країни сьогодні охопив майже 9,8 млн українців, а це значить, що кожна друга працездатна людина працює у сфері малого й середнього бізнесу, а кожна четверта – приватний підприємець [3].

В розрізі діяльності малих підприємств у регіонах України слід відзначити неоднорідність ситуації (табл.2).

Таблиця 2. Основні показники діяльності малих підприємств за регіонами у 2009 році

	Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Кількість зайнятих працівників (штатні, позаштатні та неоплачувані працівники), тис. осіб	Кількість найманих працівників (штатні та позаштатні працівники), тис. осіб	Фонд оплати праці, млн.грн.	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, грн.	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн.грн.
Україна	75	2152,0	2067,8	27725,4	1117,35	456667,8
Автономна Республіка Крим	83	91,7	82,7	971,8	979,73	11591,9
Вінницька	46	53,3	52,3	558,8	890,43	7469,4
Волинська	47	36,7	35,3	362,9	855,25	4464,1
Дніпропетровська	71	150,5	138,5	1810,0	1089,37	42394,6
Донецька	55	161,5	159,4	2237,7	1170,20	36357,3
Житомирська	51	49,7	48,8	531,8	907,68	5780,1
Закарпатська	57	38,2	37,1	428,8	964,12	4084,5
Запорізька	77	80,3	77,8	944,9	1011,67	15889,0
Івано-Франківська	57	41,7	40,8	465,6	950,72	5229,3
Київська	76	90,9	85,6	1187,7	1156,52	19482,8
Кіровоградська	55	34,2	33,3	345,7	863,85	6517,0
Луганська	49	71,3	69,2	786,6	947,00	13960,9
Львівська	79	127,7	123,2	1410,3	953,64	16074,7
Миколаївська	71	49,8	48,8	541,7	924,69	9459,1
Одеська	88	125,0	117,1	1327,7	945,03	29050,3
Полтавська	63	57,1	55,4	636,1	956,87	11741,4
Рівненська	46	39,6	36,8	411,8	933,92	4086,4
Сумська	52	42,4	41,6	481,2	964,04	5370,4
Тернопільська	44	34,5	33,7	334,2	825,43	3575,0
Харківська	83	135,7	133,9	1588,0	988,14	26141,1
Херсонська	57	39,7	38,2	406,5	887,63	8007,7
Хмельницька	48	47,5	43,6	457,9	873,53	5479,6
Черкаська	55	48,2	45,1	519,4	959,85	7371,7
Чернівецька	50	27,7	27,0	300,3	928,81	2988,2
Чернігівська	52	41,4	39,6	422,2	888,71	4794,4
м.Київ	258	414,1	401,6	8001,4	1660,15	145735,5
м.Севастополь	87	21,6	21,4	254,4	993,01	3571,4

Джерело: за даними Державного комітету статистики України [8]

Як свідчать статистичні дані, найбільш поширеним мале підприємництво є у м. Києві, Одеській, Харківській, областях, Автономній Республіці Крим.

Ключовим моментом в історії розвитку українського малого підприємництва стало прийняття в 2000 році Закону України «Про державну підтримку малого підприємництва», яким уперше на законодавчому рівні були визначені правові основи й напрями державної підтримки суб'єктів малого підприємництва.

У цьому ж році був прийнятий Закон України "Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні", що стала комплексом взаємозалежних і хронологічно погоджених заходів, спрямованих на реалізацію державної політики з вирішення проблем розвитку малого бізнесу.

Мета програми – створення умов для реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність, а також підвищення добробуту громадян України й вирішення соціально-економічних проблем шляхом залучення незайнятого населення до малого підприємництва.

Крім того, у кожному з 25 регіонів України реалізуються регіональні й місцеві програми розвитку малого підприємництва [5, с.68].

Протягом 1998-2007 рр. Президентом й урядом країни були зроблені послідовні кроки, спрямовані на зменшення втручання державних органів у підприємницьку діяльність.

Необхідно зупинитися на чотирьох фундаментальних Законах України для підприємницького середовища. Це – «регуляторний», «реєстраційний», «дозвільний» і «контрольний» закони.

1. Із прийняттям Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" в країні започатковано формування принципово нової прогресивної системи державного управління, підвищення прозорості процесу прийняття управлінських рішень.

2. Важливою формою державного регулювання бізнесу, є ліцензування. Державна політика в сфері ліцензування в нашій країні визначена Законом України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” [1], яким встановлений єдиний порядок ліцензування видів господарської діяльності на території України і єдиний перелік видів господарської діяльності, які підлягають ліцензуванню. Саме цим Законом введена ефективна система захисту прав суб'єктів господарювання шляхом реалізації права досудового оскарження суб'єктами дій органів ліцензування до Експертно-апеляційної ради, створеній при Комітеті.

Експертно-апеляційна рада є колегіальним органом, що, серед іншого, розглядає заяви, претензії та скарги суб'єктів господарювання на рішення органів ліцензування щодо порушення ними законодавства у сфері ліцензування.

Крім того, розроблено Єдиний ліцензійний реєстр – автоматизована система збору, нагромадження й обліку даних, пов'язаних із ліцензуванням певних видів господарської діяльності.

3. З метою зменшення адміністративних бар'єрів при реєстрації бізнесу в 2003 році був прийнятий Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» [2].

Сьогодні в Україні створена сучасна система реєстрації, що надає можливість здійснити всі реєстраційні процедури протягом 2–3 днів. У результаті відповідності нашої системи реєстрації найвищим європейським стандартам, Україну першу із країн-не членів ЄС в 2006 році включили до Європейського бізнес реєстру (ЄБР).

З метою реалізації Угоди про загальне використання інформації, також розроблений програмний продукт, що забезпечить можливість обміну інформацією між Єдиним державним реєстром юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців України й реєстрами країн-учасників Європейського бізнес реєстру.

4. Система видачі дозвільних документів, що існувала попередні роки, характеризувалася наявністю широкого переліку дозволів, нормативними протиріччями й відсутністю ефективно функціонуючого організаційно-правового механізму видачі документів дозвільного характеру, непрозорістю й складністю дозвільних процедур, – усе це створювало підґрунтя для корупційних дій чиновників.

Тому, виникла необхідність у прийнятті в 2005 році Закону «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», що поклав початок повномасштабній реформі дозвільної системи.

Впровадження європейський досвід видачі дозвільних документів – «принцип організаційної єдності», було відкрито 677 дозвільних центрів у регіонах і введено посади адміністраторів (усього 778 робочих місць). Основними завданнями адміністратора є організація видачі документів дозвільного характеру. Дозвільні центри створені практично в кожному районі й місті обласного значення.

Здійснення цих заходів дозволило скоротити часові й фінансові витрати підприємців на проходження дозвільних процедур. Вибіркові дослідження показали, що тривалість процедур одержання дозвільних документів скоротилася в середньому в 2,4 рази, а витрати підприємців – у 2 рази.

5. Наступним важливим кроком на шляху вдосконалення державного регулювання господарської діяльності стало прийняття Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007р. Цей Закон встановлює найважливіші принципи й норми, які регулюють правовідносини між органами державного контролю й суб'єктами господарювання при здійсненні перевірок їхньої діяльності. Закон набув чинності 26 грудня 2007 року, і є винятково важливим для створення європейських умов розвитку підприємництва в Україні.

6. Що стосується оподаткування, то на сьогодні найдієвішим у плані стимулювання й розвитку малого підприємництва, з погляду оптимального оподаткування, є єдиний податок.

Функціонування єдиного податку було впроваджено Указом Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку й звітності суб'єктів малого підприємництва" в 1998 році.

Спрощена система оподаткування в Україні застосовується вже майже 10 років і практичний досвід її використання дає підстави для того, щоб говорити про позитивний вплив, зокрема, стимуляція режиму оподаткування на сектор малого підприємництва.

Одним із позитивних моментів спрощеної системи оподаткування є те, що вона дає можливість суб'єктам малого підприємництва забезпечити роботою не тільки себе, але й інших громадян, створюючи додаткові робочі місця. Сьогодні, це стосується інтересів понад 3 млн чоловік.

Ефективність спрощених режимів оподаткування також підтверджується щорічним збільшенням платежів у бюджет, що в 2006 році досягло межі 3 млрд гривень [9].

Тому, зусилля уряду були спрямовані на законодавче закріплення й збереження спрощеної системи оподаткування, що й знайшло своє відображення в розділі "Спеціальні податкові режими" проекту Податкового кодексу України.

7. Реальною фінансово-кредитною допомогою для українського підприємництва стало впровадження в 2007 році нової державної бюджетної програми часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, що надаються суб'єктам малого та середнього бізнесу для реалізації інвестиційних проектів. Такою підтримкою протягом минулого року було охоплено майже 1 тис. бізнес-проектів.

Стан розвитку малого підприємництва України впродовж останніх років свідчить про стійку тенденцію до зростання цього сектору економіки держави. Так, якщо у 2001 році, за даними Держкомстату України функціонувало майже 1,5 млн суб'єктів малого підприємництва, то у 2007 році їх кількість в країні зросла до 2,4 млн, що на 62,2% більше [8].

Чітко виконуючи свою соціальну функцію, малий та середній бізнес країни залучив до підприємницької діяльності 9932,2 тис. осіб (+1,5%), з них середня кількість зайнятих у малому підприємстві працівників складає 5495,4 тис. осіб. Кількість зайнятих працівників на середніх підприємствах за підсумками 2007 року - 4489,2 тис. осіб, що на 2% більше у порівнянні з попереднім роком [8].

Аналіз провадження державної регуляторної політики органами виконавчої влади протягом 2005–2007 років засвідчив про існування ряду порушень, які загрожують практично нівелювати результати попереднього прискореного перегляду.

Це створило передумови для ініціювання Держкомпідприємництвом проведення протягом II півріччя 2007 року та всього 2008 року другого етапу стратегії швидкого перерегулювання, результатом якого мають стати:

У ліцензуванні:

- забезпечення спрощеного порядку ліцензування;
- передача, у разі доцільності, процесу ліцензування на місцевий рівень.

У дозвільній системі:

- впровадження європейських стандартів при видачі документів дозвільного характеру.
- У сфері будівництва та землекористування:
- спрощення порядку та процедури надання земельних ділянок під капітальне будівництво;
- скорочення переліку видів діяльності, які підлягають ліцензуванню у будівництві [10].

На розвиток малого підприємництва в Україні впливає ряд факторів. Негативно впливають на розвиток МП такі стримуючі фактори, як загальний спад вітчизняного товарного виробництва, зростання цін, інфляція, низький рівень платоспроможності населення, рекет, корупція тощо. Частка малих та середніх підприємств у валовому внутрішньому продукті України за 2007 рік становить лише 9%. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) виробничих малих підприємств дорівнює лише 2,3 % від загального обсягу продукції промисловості України [9].

На думку багатьох фахівців, основними напрямками дальшого розвитку малого підприємництва в Україні в найближчій перспективі є: формування належної законодавчої бази, сприятливої для розвитку МП; вдосконалення фінансово-кредитної підтримки; забезпечення матеріально-технічних та інноваційних умов розвитку малих підприємств; інформаційне та кадрове забезпечення бізнесу; стимулювання зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів малого підприємництва. Формування відповідної законодавчої бази розвитку малого підприємництва передбачає, насамперед, встановлення правових гарантій для забезпечення свободи і захисту приватної власності; розробку дійових законодавчо-нормативних актів, спрямованих на стимулювання МП; усунення правових суперечностей і скасування положень, що гальмують розвиток приватної ініціативи. Сьогодні найактуальнішими проблемами є розробка нових та вдосконалення діючих законодавчо-нормативних документів з питань визначення чітких підходів до власності та форм її захисту; створення сприятливішого податкового, інвестиційного, інноваційного та цінового режимів для суб'єктів малого підприємництва; упорядкування механізмів державного регулювання та контролю підприємницької діяльності. Важливе значення має фінансово-кредитна підтримка малого підприємництва [6]. Державну політику щодо його фінансового забезпечення слід проводити в напрямі створення розвинутої мережі фінансово-кредитних установ, страхових фірм, інвестиційних та страхових фондів; розвитку товариств взаємного кредитування та страхування; розробки і впровадження системи стимулювання комерційних банків, які надавали б пільгові кредити малим підприємствам. Доцільно активізувати діяльність Українського фонду підтримки підприємництва, сприяти розвитку регіональних фондів (відділень) для фінансової допомоги суб'єктам малого підприємництва; розробити чіткий механізм направлення певної частини коштів, отриманих від приватизації державного майна, на підтримку малих підприємств; створити систему гарантій для забезпечення кредитів, що надаються фінансово-кредитними установами суб'єктам малого підприємництва, які функціонують у пріоритетних напрямках господарської діяльності. І, безумовно, для зміцнення та подальшого розвитку позитивних тенденцій становлення малого підприємництва в Україні, стало розширення "поля" його функціонування потрібна, перш за все, певна активізація державної підтримки малого підприємництва, яка передбачала б кардинальне розширення інноваційної діяльності малого підприємництва, що нині було б на користь інтересам усіх сфер вітчизняної економіки. У цьому плані доцільно обґрунтовано і виважено використовувати ті механізми, які напрацьовані в традиційних ринкових економіках, де стимулювання та підтримку малого підприємництва вже давно визначено як одне з найголовніших завдань економічної політики. Ця підтримка може забезпечуватися завдяки дерегулюванню, зменшенню адміністративного тягаря і податків, які на сучасному етапі доцільно законодавче встановити для малих підприємств у вигляді єдиного податку на прибуток у розмірі 30%, що дозволить створити сприятливе середовище для функціонування підприємництва, зменшить міру соціально-політичної нестабільності в суспільстві [4, с.5]. Винятково важливою проблемою є питання поліпшення доступу до зовнішніх джерел фінансування, створення сприятливих умов для залучення іноземного капіталу в сфері малого підприємництва, що передбачає створення та підтримку регіональних бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, технопарків тощо, формування сітки фінансово-кредитних установ, інвестиційних та інноваційних фондів. Взагалі розвиток малого підприємництва - важлива економічно-політична проблема, розв'язання якої потребує цілісної системної методології розвитку малого підприємництва з точки зору як бюджету і податків, так і ставлення держави до малого бізнесу. Початок дійсного піднесення в розвитку малого підприємництва в цілому є неминучим, проте воно значною мірою детермінуватиметься реальним піднесенням та поживленням розвитку всієї економічної системи України. Становлення малого підприємництва в Україні - тривалий процес, який повинен мати

певну етапність, виходячи з економічного стану країни, існуючих проблем на макро та мікро рівнях [9].

Малі підприємницькі структури є досить нестійкими. Статистичні дослідження, проведені в США та інших західних країнах, свідчать, що з 100 фірм, які розпочинають діяльність одночасно, у перший рік свого існування зазнають невдачі 20, в другий — 17, на кінець третього року продовжують функціонувати близько половини фірм, а на кінець п'ятого — тільки 33 % [8]. Ще більш нестійкими є малі підприємства України.

Узагальнюючи позитивні і негативні сторони розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, можна зазначити, що за кількісними оцінками розвитку цього сектору економіки практично відповідає європейським показникам. Це підтверджує показник кількості суб'єктів малого та середнього підприємництва на тисячу населення, який у 2007 році досяг 56,6 одиниць (у Великій Британії - 59, Німеччині - 43, Франції - 42, Португалії - 66, Італії - 72) [8].

Разом з тим, за якісними показниками вітчизняне підприємництво значно відстає від європейського стандарту. І не лише за показником якості самої продукції, але й за його внеском у розвиток економіки, за рівнем продуктивності праці, наявністю економічно доцільних створюваних робочих місць і соціальних гарантій тощо. У 2007 році за темпами зростання продуктивності праці малі підприємства значно відставали від середніх та великих. Великі підприємства збільшили рівень продуктивності на 9,3%, середні — на 4,1%, а малі — лише на 0,6%. В окремих видах економічної діяльності, таких як сільське господарство, транспорт та охорона здоров'я, випереджаючі темпи росту продуктивності праці забезпечували середні підприємства.

Неухильне впровадження у повній мірі засад державної регуляторної політики, встановлення прозорих „правил гри”, усунення бар'єрів для ведення бізнесу та заохочення конкуренції — це оновлений шлях розвитку вітчизняного бізнесу як невід'ємного елементу української економіки.

В той же час, подальший якісний розвиток вітчизняного підприємництва на основі інноваційної моделі можливий лише за умов стабілізації політичної і, як результат, економічної ситуації в державі [7, с.49].

В умовах системної перебудови економіки України у напрямку її адаптації до ринкових відносин, в яких має домінувати соціальна орієнтація, об'єктивно необхідним є створення трансформаційних механізмів, які б стимулювали суб'єктів господарювання нарощувати обсяги та підвищувати ефективність виробництва, оновлювати виробничу матеріально-технічну базу. Але реалії формування підприємницького ресурсу в українській економіці свідчать, що цей процес натрапляє на ряд істотних перешкод: по-перше, реформи, що проводяться, не завжди відповідають рівневі розвитку підприємництва; по-друге, унаслідок домінування умов трансформаційних процесів в економіці відбувається надмірне збільшення невизначеності підприємницької діяльності; по-третє, недосконалість інституційного середовища підприємництва призводить до негативного обмеження свободи підприємницької діяльності. Всі ці перешкоди стосуються як загального підприємницького середовища, так і, особливо, його невід'ємної складової — сектора малого підприємництва.

Негативна секторальна дивергенція малого підприємництва має чіткий прояв у показниках його фінансово-господарської діяльності. Стабільне щорічне зростання позитивного фінансового результату від звичайної діяльності, що досягається всіма підприємствами має викривлене віддзеркалення щодо фінансових результатів діяльності серед малих підприємств.

Якщо у 2007 році позитивне сальдо від діяльності всіх підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності збільшилось майже у 1,8 рази та склало більше 135 млрд. грн., то малі підприємства по цьому показнику «вийшли» на рекордний від'ємний рівень за останні роки. Їхнє від'ємне сальдо склало майже 2 млрд. грн. При аналізі впливу результатів від економічної діяльності малих підприємств в галузевому розрізі на загальне значення цього показника, виникає багато питань щодо підприємницького характеру діяльності малих підприємств взагалі. Серед найбільш потенційно прибуткових видів економічної діяльності, таких як будівництво, яке до початку 2008 року не відчувало кризових процесів, торгівля автомобілями, яка є стабільним джерелом високих прибутків торгових підприємств, оптова торгівля та операції з нерухомим майном — малі підприємства, що займаються цими видами діяльності, у 2007 році мали найбільші від'ємні показники щодо фінансового сальдо. Так у будівництві цей показник серед малих підприємств склав -1162,4 млн. грн., у торгівлі автомобілями — 1071,3 млн. грн., у оптовій торгівлі — 842,6 млн. грн., а серед малих підприємств, що займаються операціями з нерухомим майном — 1209,0 млн. грн. Стабільне щорічне позитивне сальдо мають тільки малі підприємства, що здійснюють фінансову та освітянську діяльність (відповідно 2646,3 млн. грн. та 12,6 млн. грн. у 2007 році).

Це свідчить, про значну тінізацію суб'єктами малого підприємництва результатів (доходів) від економічної діяльності, що штучно занижує реальний показник ВВП держави.

Слабкість матеріальної, технічної, фінансової, менеджерської та кадрової складових діяльності малого підприємництва консолідовано має прояв у низьких показниках рентабельності його діяльності. Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності у 2006-2007 році набув позитивного значення (відповідно по роках — 0,7 та 0,9 відсотків), але його рівень до цього показника щодо всіх підприємств — суб'єктів підприємницької діяльності складає 10-13%.

Низьким залишається показник рівня рентабельності (збитковості) всієї діяльності малих підприємств за видами економічної діяльності, розрахований як відношення чистого прибутку (збитку) до усіх витрат діяльності підприємств. Протягом 2003-2007 років він має сталий від'ємний рівень і коливається в межах від — 0,4% до — 3,0% [9].

Такий стан малого підприємництва свідчить про те, що його економічні агенти не мають у сучасній економіці України ні матеріально-технічних, ні фінансових чинників для активізації інвестиційної і, особливо, інноваційної організації власного підприємства відповідно до світових стандартів. Це підтверджується даними Держкомстату про ситуацію щодо інвестиційно-інноваційних рухів як у загальній системі підприємництва, так і в середовищі його невід'ємної секторальної складової — малого підприємництва.

Кардинально змінити такий підприємницький клімат у сучасній Україні можливо лише при негайному вдосконаленні державної інноваційної промислової політики в напрямку розвитку локомотивних галузей української економіки. Це дасть змогу створити принципово нові умови й для розвитку малого та середнього підприємництва, які будуть орієнтовані на діяльність своїх підприємств у контексті сформованого великим підприємництвом технічного, технологічного, управлінського імпульсу нової національної економіки, адекватної світовим конкурентним товарним викликам, що створить необхідні підстави для економіки України зробити прогресивний крок у національному еволюційному розвитку [7, с.53].

Висновки. Мале підприємництво — це атрибут, невід'ємна складова будь-якої господарської системи, без чого економіка й суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати.

Особливості малого підприємництва дозволяють стверджувати, що йому притаманні риси як незалежність (в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання) дій, можливість більш гнучких і оперативних рішень, адаптації до особливостей місцевих умов, сильних симпатій серед населення, низьких операційних витрат, шансах на швидкий матеріальний успіх, довгострокових вигодах, можливостях суміщення кількох професій тощо. Всі ці риси дозволяють малому підприємству посісти вагоме місце в національній економіці.

Стримуючими факторами, які негативно впливають на розвиток малого підприємництва є загальний спад вітчизняного товарного виробництва, зростання цін, інфляція, низький рівень платоспроможності населення, корупція тощо.

Узагальнюючи позитивні і негативні сторони розвитку малого та середнього підприємництва в Україні, можна зазначити, що за кількісними оцінками розвиток цього сектору економіки практично відповідає європейським показникам.

Разом з тим, за якісними показниками вітчизняне підприємництво значно відстає від європейського стандарту. І не лише за показником якості самої продукції, але й за його внеском у розвиток економіки, за рівнем продуктивності праці, наявністю економічно доцільних створюваних робочих місць і соціальних гарантій тощо.

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що одним з небагатьох здобутків вітчизняної податкової політики, саме з точки зору виконання нею стимулюючої функції, стало запровадження спрощених режимів оподаткування. Достатньо вражачим є дані, що сьогодні понад 40 % від загальної кількості суб'єктів малого підприємництва обрали спрощену систему. З 1999 по 2007 рік кількість платників єдиного податку збільшилась майже в 12 разів (з 94,7 тис. осіб до 1114 тис. осіб), а надходження до бюджету від сплати єдиного податку зросли у 29 разів (з 116,6 млн. грн. до 3703,7 млн. грн.).

Практичний досвід застосування спрощеної системи оподаткування дає достатньо підстав говорити про позитивний вплив цього режиму оподаткування на сектор малого підприємництва, що дозволяє максимально спростити облік і контроль за діяльністю суб'єктів підприємництва і забезпечує стабільні надходження в бюджет.

Дієвим інструментом сприяння ефективному розвитку малого та середнього підприємництва є інфраструктура його підтримки - своєрідна опорно-рухлива система, завдяки якій формується конкретне організаційно-економічне середовище для сприяння підприємницької діяльності та швидкій адаптації суб'єктів малого підприємництва до ринкових умов.

Найголовніша функція такої інфраструктури - створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, подолання труднощів та вирішення проблем, пов'язаних з відсутністю знань, досвіду з питань ведення бізнесу, доступу до кредитів та необхідної інформації, сприяння створенню нових робочих місць, подолання диспропорцій в економічному розвитку регіонів, збільшення експортної спроможності малих підприємств,

зростання виробництва та його структурна перебудова, спрощення доступу малого підприємництва до сучасних інноваційних технологій.

Література.

1. Закон України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 27.04.2007 № 994-V <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» 04.02.2009 № 913-VI <http://portal.rada.gov.ua/>
3. Діяльність малих підприємств в 2004 році. // інформація Д-Експресержавного комітету статистики України. –2005. –№182.
4. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / М.Д. Бедринець; Нац. акад. держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2004. — 19 с.: табл. — укр.
5. Майборода В. Програми фінансування малих і середніх підприємств німецькими банками сприяння розвитку // Вісник НБУ. -2003. -№6. –С.68-72.
6. Ющенко В. Фінансова підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні // Вісник НБУ. – 1999. – Квітень. – С. 3-5.
7. Національна доповідь «Про стан та перспективи розвитку підприємництва в Україні» підготовлена в рамках виконання Указу Президента України від 9 серпня 2008 року №698/2008 «Про невідкладні заходи щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2008 року № 1289-р «Про утворення робочої групи з підготовки Національної доповіді про стан розвитку підприємництва в Україні». б. <http://www.br.com.ua>
8. Державний комітет статистики України ukrstat.gov.ua
9. Государственное предприятие "Информационно-аналитическое агенство www.iaa.kiev.ua 10. <http://www.br.com.ua>.

ТОВ "ДКС Центр"